

Martin Vietor, K počiatkom buržoázneho súdnictva v ČSR. Justičné zapojenie Slovenska do ČSR a účasť súdov na perzekúcii robotníckeho hnutia na Slovensku v prvých rokoch ČSR. Bratislava, Vydavateľstvo SAV, 1960, strán 260

O predmníchovskej ČSR udržiujú sa stále ešte u nás mnohé predsudky, legendy a nesprávne predstavy. Preto sa zo zodpovedných politických miest poukazuje na nevyhnutnosť odkrývať a bojovať proti týmto predsudkom a legendám na poli nášho dejepisectva. V tomto zameraní objavilo sa v poslednom čase niekoľko významných historických prác osvetľujúcich triedne pozadie vzniku ČSR, vplyv Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie na ňu tuhý zápas medzi robotníctvom a buržoáziou o triedny charakter novej republiky. V tejto spojitosti pochopiteľne tým viac vyniká problematika budovania čs. štátneho aparátu ako nástroja triednej moci, zápas o triedny charakter tohto aparátu a o jeho využívaní zväčšujú buržoáziou v boji proti revolučnému robotníckemu hnutiu. Z hľadiska tohto medzitriedneho zápasu javí sa nám buržoázia, pochopiteľne, ako jednota a buržoázne dejepisectvo i politické buržoázne sily budujúce na jednote československého národa stavali do takéhoto jednoliateho svetla aj buržoáziu samu. Marxistický pohľad však odkrýva, že buržoázia u nás akokoľvek jednotná vo svojom zápase s robotníckou triedou, predsa len bola prítom zároveň rozbitá svojimi záujmami na jednotlivé národnostné časti, na buržoáziu českú a slovenskú, prípadne maďarskú (pokiaľ ide o Slovensko). Tak vedľa spoločných protisocialistických záujmov česká buržoázia usilovala o ovládnutie celej republiky pod formálnym štítom aj slovenskej buržoázie, slovenská buržoázia za pomoci českej chcela si prevažne rezervovať oproti maďarskej a zčásti českej Slovensko, maďarská stála proti buržoázii českej a slovenskej a rozklad Rakúsko-Uhorska bola by najradšej využila na postavenie samostatného „veľkého“ Maďarska. So zreteľom na tieto okolnosti bola situácia na Slovensku pri vzniku ČSR omnoho komplikovanejšia, a to tým viac, že revolučná nálada robotníctva a proletariátu bola vyostrenejšia natoľko, že v spojitosti s revolučnými udalosťami v Maďarsku vyústila v vznik Slovenskej republiky rád.

V oblasti dejín štátu a práva len niekoľko málo pracovníkov systematickejšie venuje výskumnú pozornosť problematike predmníchovskej republiky. Tak sú to najmä práce doc. M. Vietora o Slovenskej republike rád, dr. Bianchiho o súdnej perzekúcii robotníckeho hnutia na Slovensku podľa zákona na ochranu republiky a niekoľko jeho menších štúdií o rôznych otázkach súdnictva a spôsobov zatlačania občianskych práv za predmníchovskej republiky a od dr. Housera niekoľko príspevkov z problematiky zákona na ochranu republiky, sociálneho zákonodarstva a pod. Vidieť, že z veľkého množstva závažných otázok boli spracované zatiaľ len dielčie, aj keď významné problémy.

Majúc na zreteli vyššie spomenutú komplikovanosť politickej situácie na Slovensku v období vzniku a upevňovania sa buržoáznej ČSR hneď po prvej svetovej vojne, najmä v rokoch 1918 až 1920, venuje teraz doc. Vietor pozornosť súdnictvu na Slovensku ako súčasťke čs. buržoázneho štátneho aparátu. Usiluje sa vykresliť podmienky budovania jednotného československého súdnictva na Slovensku, ťažkosti, ktoré česká a slovenská buržoázia musela prítom prekonávať, ďalej prejavy vzájomných rozporov pri budovaní súdnictva a konečne ako sa všetky tieto ťažkosti a rozpory prejavili v plnení buržoáznych tried-

nych úloh, ktoré na súdnictvo kládla česká a slovenská buržoázia, predovšetkým pri perzekúcii revolučného robotníckeho hnutia.

Autor rozdelil si prácu do päť kapitol a 13 paragrafov, v ktorých pojednáva o orgánoch, poverených organizovaním súdnictva na Slovensku, o zameraní a etapách ich organizačnej práce (I. kap.), o postupe prác preberania súdov do čs. justičnej správy a o ťažkostiach, najmä personálnych pri obsadzovaní súdov (kap. II.), o spôsoboch získavania sudcovského dorastu, ťažkostiach pri jeho nábore a výchove a cestách ich zdolávania (III. kap.), o územnom usporiadaní súdnych obvodov v spojitosti s reorganizáciou obvodov verejnej správy (IV. kap.) a konečne o podiele súdnictva na perzekúcii robotníckeho hnutia v prvých rokoch ČSR (V. kap.).

Na základe dobre zvládnutého a bohatého materiálu dochádza autor v podstate k týmto záverom:

ČSR ako samostatný štát vznikla v dôsledku revolučného boja ľudových mas na čele s robotníckou triedou pod vplyvom Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie na národneoslobodzovacie hnutia utláčaných národov Rakúska-Uhorska. Až udalosti na fronte a narastanie štrajkového a revolučného hnutia medzi ľudom priviedli náš domáci a zahraničný odboj (Masaryk, Kramář a i.) zariadiť sa pre prípad porážky Rakúska-Uhorska. Preto sa preorientovali ohľadne existencie ríše a vytvorenia osobitného štátu Čechov a Slovákov, neorientovali sa však pritom na ľud doma, ale na víťazné dohodové mocnosti. Pod vplyvom Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie v priebehu rokov 1918—1919 sa revolučné robotnícke hnutie ešte stupňovalo a prenikavo sa prejavilo v rozpadávajúcom sa Uhorsku, konkrétne aj na Slovensku. Česká a slovenská buržoázia v zápase o politickú moc stála pred ťažkými úkolmi, totiž vybojovať si ju nielen proti nemeckej a maďarskej buržoázii, ale najmä proti revolučnému socialistickému hnutiu robotníctva a dedinskej chudoby. Za tejto pre českú a slovenskú buržoáziu komplikovanej a priamo existenčnej situácie bolo treba budovať buržoázny štátny mocenský aparát a pochopiteľne aj súdnictvo ako jeho integrálnu a čo možno najúčinnnejšiu súčasť. V českých zemiach boli podmienky a pomery pre buržoáziu omnoho jednoduchšie ako na Slovensku. V Čechách a na Morave sa proste prevzali všetky nižšie zložky súdnictva (orgány prvej a druhej inštancie súdov a prokuratúry) a novo sa vytvorili len centrálné čs. justičné úrady. Celá záležitosť zvládla sa tu pomerne hladko, lebo česká buržoázia mala v ríšskom rakúskom aparáte dostatok českého právnického personálu, ktorý dokonca hneď v revolučných dňoch na jaseň 1918 bol rozhodnutím samého cisára uvoľnený spod povinnosti vernosti a dodržiavania štátnej prisahy. Pomery na Slovensku boli ďaleko zložitejšie v dôsledku vyostrenej revolučnej situácie, otvorenej ešte otázky štátnych hraníc, nedostatku slovenských sudcov a právnikov vôbec a v dôsledku existujúceho maďarského, štátnu reč neovládajúceho a politicky nespoľahlivého súdneho personálu, ktorý jednoznačne a vyhranene šovinisticky tiahol k budapeštianskej vláde. Čs. buržoázna vláda potrebovala čím skôr uviesť v činnosť aj súdnictvo na Slovensku na potlačenie revolučných orgánov pracujúceho ľudu (robotnícke a národné rady a výbory na dedinách a v priemyselných strediskách), ktoré vykonávali vládnu moc. Keďže slovenská buržoázia nevládala obsadiť ani kľúčové pozície v súdnictve slovenskými odborníkmi a exponentmi (slovenskí advokáti len nepatrne prejavili záujem o súdnu službu a kládli prehnané požiadavky platové, prípadne kvalifikačné ohľady), nakoniec sama slovenská buržoázia bola vo svojom triednom záujme nútená prevziať súdny aparát maďarský a vypomôcť si

odborným súdnym personálom z českých zemí. Prítom ťažkosti ešte stupňoval fakt, že v záujme slovenskej právnickej buržoázie (v záujme podržania jej odbornej prevahy oproti českým právnikom) nedošlo ani k prevzatíu práva platného v českých oblastiach, ani k inému spôsobu unifikácie aspoň hlavných právnych úsekov, ale úplne boli ponechané v platnosti uhorské zákony, ktorých slovenský preklad bol k dispozícii len v celkom nepatrnom množstve. Táto skutočnosť veľmi prekážala prechodu a plnému použitiu odborníkov, vyvolávala potrebu ponechať maďarských sudcov a ostatný súdny personál a tým aj nerešpektovať používanie štátnej reči v súdnej praxi. Konsolidačná práca českej a slovenskej buržoázie v súdnictve na Slovensku sa takto preťahovala a možno povedať, že až koncom 1920 sa v istej miere ustálila. V tomto období sa preto česká a slovenská buržoázia musela viac opierať o iné zložky štátneho aparátu než o súdy, konkrétne o vojsko a vojenské súdy, četníctvo a administratívu, o stanné právo, nelegálne trestné orgány, mimoriadne senáty apod. Vlastné občianske justičné orgány nemohli byť preto primerane zapájané do perzekúcie revolučného ľudového hnutia a stalo sa tak pozvolna len v priebehu nasledujúcich rokov. Ale aj potom bol súdny aparát nesúrodý, zložený prevažne z iredentisticky naladených a štátny jazyk neovládajúcich maďarských sudcov, zo značného počtu českých sudcov, nepoznajúcich uhorské právo a prítom reprezentantov českého finančného kapitálu, z nich viacerých osvedčivších sa v koloniálnych metódach v Bosne a Hercegovine a v celkom malej miere zo sudcov slovenskej národnosti, stále viac podliehajúcich ľudáctvu. Avšak pri všetkej tejto nesúrodosti všetky tieto skupiny boli spoľahlivými vykonávateľmi protirobotníckej politiky buržoázných vlád. Úlohou zorganizovať súdnictvo na Slovensku boli poverení sociálni demokrati (minister justície Soukup, ďalej Meissner, a na Slovensku I. Dérer a Markovič). Pravicová sociálna demokracia aj tu zahrala zradcovskú úlohu, lebo nebyť pomoci sociálnych demokratov, nebola by u nás tak hladko prebehla konsolidácia buržoáznej štátnej moci. A to tiež zahatilo prerastanie národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú.

Aj keď sa práca zaoberá len dielčou otázkou štátneho aparátu, je veľmi dobrým prínosom k osvetleniu ťažkostí jeho budovania, na ktorom sa nám odzrkadľuje celé politické pozadie zápasu buržoázie s robotníckou triedou o triedny charakter nášho štátu v počiatkoch jeho vzniku.

Práca je písaná s veľkým marxistickým rozhľadom a z prísne triednych hľadísk. Úspečne sa autor tiež vyhol každému dogmatizmu a svoj výklad podáva v plných politických a spoločenských spojitostiach. V tomto mu veľmi napomáha bohatý archívny materiál, ktorý starostlivo zozbieral z ústredných archívnych fondov v Prahe a v Bratislave, ako aj Ústavu dejín KSČ a KSS v Prahe a v Bratislave. Výklad takto získava na presvedčivosti.

Aj keď prijímame celkový a zásadný obraz o organizovaní čs. súdnictva na Slovensku v prvých rokoch vzniku republiky a keď podčiarkujeme autorov záslužný prínos pre osvetlenie zložitých podmienok a triednych tendencií v budovaní čs. buržoázneho štátneho aparátu, predsa sa nám vidí potrebným pripojiť niektoré poznámky k menej zásadným otázkam.

Domnievame sa, že by celkovému obrazu o podmienkach budovania čs. súdnictva na Slovensku, resp. zapojenia uhorského súdnictva do československého štátneho aparátu bolo prospelo, keby bol autor, čo aj len veľmi stručne rozvedením a konkrétnejším podložením niektorých v práci uvedených štatistických uhorských údajov o účasti slovenského národného elementu v uhorskom

súdnictve a uhorskom štátnom aparáte, poukázal na vlastné príčiny nedostatku slovenskej odbornej inteligencie. Inak pripadá ako určité skreslenie výčitka na adresu národnej uvedomelosti slovenských buržoázných právnikov, že nechceli vstúpiť do služieb čs. justície alebo že si kládli pre takýto vstup určité kvalifikačné alebo platové požiadavky. Veď v istom smere tieto preukázali svoju národnú uvedomelosť prihlásením sa za ťažkých podmienok maďarizácie a perzekúcie k národnosti slovenskej. Z hľadiska triedneho azda ani im túto neochotu netreba natoľko vytýkať. Z tabuľky 1. (s. 42) je zrejmé, že iba slovenskí advokáti prihlásili v roku 1910 svoju slovenskú materinskú reč a bolo ich dohromady iba 82, a k tomu ešte 28 adv. koncipientov. Keby všetci tieto advokáti boli prešli do súdnych služieb, neboli by zachránili slovenskú buržoáziu od ťažkostí pri budovaní jej súdneho aparátu. Pre slovenské postavenie v Uhorsku je priamo príznačné, že v súdnych službách na terajšom slovenskom území podľa sčítania z roku 1910 nebol ani jeden sudca alebo štátny zástupca s materinskou rečou slovenskou. Ba aj v štátnej a verejnej správe Uhorska, ako ukazuje tá istá tabuľka č. 1, bol slovenský živel zastúpený len nepatrne, keď zo 6185 úradníkov na Slovensku bolo len 164 so slovenskou materinskou rečou a aj to prevažne na celkom podradných miestach a funkciách. Trochu hlbšie rozvedenie týchto skutočností bolo by ešte viac ozrejmilo príčiny ťažkostí pri organizovaní súdnej správy na Slovensku, bolo by to prospelo plnosti celkového obrazu a ešte viac by bolo vynikla ľudácka demagógia ohľadne pôsobenia českých odborníkov a úradníkov na Slovensku.

V tejto spojitosti tiež sa mi zdá preexponovaným zdôrazňovanie, že z Bosny a Hercegoviny bolo prevzatých 26 českých sudcov, osvedčených v koloniálnych metódach, čím vzniká dojem, že oni zaviedli koloniálne metódy aj do súdnictva na Slovensku. Za danej situácie a personálnej potreby ich počet bol taký malý, zlomkovitý, že aj keby boli všetci na vedúcich miestach, nemohli sami podstatne ovplyvniť metódy práce na súdoch.

Pri určovaní súdnych obvodov v súlade s obvodmi administratívnymi zdôrazňuje autor vedľa tendencie dosiahnuť jednotnú územnú organizáciu zároveň aj buržoáznonacionalistické zámery, zrejme na úkor maďarských národných záujmov. Pritom niekde vychádza zo štatistík z r. 1910. Bolo by bývalo vhodné tieto okolnosti zvážiť ešte zo širších hľadísk a súvislostí.

Správne autor poukazuje na to, že česká a slovenská buržoázia pod rúškom boja proti iredentizmu postihovala často uvedomelých a revolučných proletárov, ako aj na to, že maďarská buržoázia usilovala sa využiť triedne vystúpenia robotníctva pre svoje iredentistické ciele. Aj keď sa autor nemohol podrobnejšie týmito tendenciami zaoberať, radno by bolo venovať im samostatnú štúdiu a diferencovane ich zkonkretizovať v rámci činnosti štátneho aparátu.

Použitý materiál je veľmi cenný a zaujímavý. V poznámkach sa stretávame s úryvkami v maďarskej pôvodine. Kvôli lepšiemu využitiu presvedčivosti bolo by dobré tieto úryvky uviesť aj v slovenskom preklade, lebo veľká prevaha čitateľov maďarčinu natoľko neovláda.

Toto všetko sú však celkom okrajové poznámky. O práci treba konštatovať, že práca úspešne prispieva k osvetleniu budovania čs. buržoázneho štátneho aparátu, ťažkostí vyplývajúcich z rozdielnosti a nerovnomernosti vývoja v českých zemiach a na Slovensku a najmä tiež účinne pomáha rozbiť legendu o vzniku čs. štátneho aparátu ako výsledku jednotného úsilia českej a slovenskej buržoázie ako celku. V mnohom sú jej závery prínosom aj pre dejiny iných nástupníckych štátov v strednej Európe.

Karol Rebro